

Konceptualni okvir ovog materijala

1. Osnovni principi obrazovanja za demokratiju i ljudska prava

Aktivno građanstvo najbolje se uči kroz aktivno učenje a ne samim govorenjem o njemu – pojedincima se mora pružiti mogućnost da samostalno istražuju pitanja demokratskog građanstva i ljudskih prava, a ne da im se govori kako trebaju misliti i kako se ponašati. Obrazovanje za aktivno građanstvo nije samo apsorpcija faktualnog znanja, već ono podrazumijeva praktično razumijevanje, vještine, sposobnosti i stavove. Medij je poruka – učenici mogu puno toga naučiti o demokratskom građanstvu putem primjera koje su postavili nastavnici i u načinu na koji je organiziran školski život, na jednak način kao što mogu dobiti kroz formalne metode podučavanja.

Pomenuti principi imaju mnogo važnih implikacija za proces učenja u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava, i to:

a) Aktivno učenje

Podučavanje u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava trebalo bi naglašavati aktivno učenje. Aktivno učenje je podučavanje djelovanjem. To je podučavanje kroz iskustvo i samostalno rješavanje problema, umjesto da drugi serviraju odgovore. Aktivno podučavanje ponekad se naziva „iskustveno“ učenje.

Aktivno učenje je od izuzetne važnosti za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava jer biti građanin predstavlja praktična aktivnost. Ljudi uče o demokratiji i ljudskim pravima kroz iskustvo, a ne kroz puko govorenje o njima. U formalnom obrazovanju to iskustvo počinje u učionici, ali se nastavlja kroz etiku i kulturu ponašanja u školi ili na fakultetu. Ponekad se to naziva podučavanje kroz demokratiju ili ljudska prava.

Aktivno učenje može biti stimulirajući i motivirajući oblik učenja mnogo više nego formalno predavanje, te može dovesti do dugotrajnog učenja – i to za roditelje i mlade ljude – zato što su učenici lično uključeni. Ujedno, ono pomaže učenju jer se fokusira na konkretne primjere, a ne na apstraktna načela. U aktivnom učenju učenici se podstiču da izvuku osnovna načela iz konkretnih slučajeva, a ne obrnuto: na primjer, razmatrajući različite tipove prava koja se temelje na specifičnim „pravnim“ slučajevima u školi – kao što su pravila ponašanja – a ne kroz apstraktnu raspravu o konceptu ljudskih prava.

b) Aktivnosti usmjerene na zadatke

Učenje u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava trebalo bi se osloniti na zadatke koje nastavnici samo trebaju provoditi tokom nastave obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Ova se knjiga stoga pridržava načela podučavanja usmjerenog na zadatke.

Podučavanje usmjereno na zadatke važno je iz nekoliko razloga:

- Ono je odlična forma aktivnog učenja, a to je učenje kroz djelovanje.
- Pruža strukturu za različita okruženja u učenju.
- Maksimizira raspoloživo vrijeme za učenje jer učenici rade na zadacima koje se trebaju odmah riješiti.
- Navodi životne probleme koji se mogu riješiti i pruža autentični materijal za analizu.
- Čini da učenje postaje značajnije i stoga stimulirajuće.
- Pruža učenicima osjećaj odgovornosti i uspjeha.

c) Timski rad

obrazovanje za demokratiju i ljudska prava trebalo bi naglasiti kooperativne oblike učenja kao što je rad u parovima, malim grupama ili većim grupama i/ili grupama za pomoć. Rad u timovima važan je zbog toga što:

- Pruža učenicima modele kooperativnog grupnog rada koji mogu primijeniti u razredu.
- Ono podstiče učenike da razmjenjuju svoja iskustva i mišljenja, a dijeleći svoje probleme imaju veću šansu da ih riješe.
- Ono postaje protuteža iskustvu individualnog nastupa u razredu.

d) Interaktivne metode

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava trebao bi naglašavati interaktivne metode, kao što su rasprave i debate. Interaktivne metode su važne zbog toga što:

- Pomažu nastavnicima da nauče kako koristiti interaktivne metode u svom podučavanju.
- Podstiču nastavnike da postanu aktivni učesnici u svojoj vlastitoj edukaciji.

e) Kritičko razmišljanje

Kvalitetno obrazovanje za demokratiju i ljudska prava potiče učenike da sami razmišljaju o pitanjima obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, radije nego da im nastavnici serviraju „unaprijed pripremljene“ odgovore. Ta činjenica je važna zbog toga što:

Pomaže onima koji uče da razmišljaju sami za sebe – esencijalno svojstvo demokratskog građanstva.

Pružaju im osjećaj vlasništva i osnaživanja: osjećaju se da su sposobni preuzeti odgovornost za živote svojih učenika.

f) Učestvovanje

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava pruža mogućnost učenicima da doprinesu procesu učenja. Koliko je god to moguće, trebali bi biti poticani da budu aktivni u svom učenju, a ne samo pasivni primaoci suhih činjenica – na primjer, odabirući zadatke na kojima žele raditi, procjenjujući vlastite snage i slabosti, te postavljajući ciljeve koje mogu unaprijediti.

Element učešća važan je jer:

- pomaže učenicima da nauče kako inkorporirati učestvovanje u svoj život izvan škole;
- osnažuje ih i daje im osjećaj odgovornosti.

Ukratko, obrazovanje za demokratiju i ljudska prava je:

- **aktivno** – naglašava učenje kroz činjenje;
- **usmjeren na zadatke** – strukturirano oko stvarnih poučnih zadataka obrazovanja za demokratiju i ljudska prava;
- **kooperativno** – koristi grupni rad i saradničko učenje;
- **interaktivan** – koristi rasprave i debate;
- **kritički nastrojeno** – potiče učenike da sami razmišljaju;
- **participatorno** – omogućava učenicima da doprinesu procesu učenja.

2. Tri dimenzije sposobnosti

Cilj odgoja i obrazovanja za demokratiju i ljudska prava je da se podupire razvoj sposobnosti na tri područja: politička analiza i procjena, korištenje metoda te donošenje političkih odluka i poduzimanje aktivnosti, od kojih su svi tijesno povezani i stoga ih se ne treba posebno tretirati.

U svakom okruženju učenja – bilo svjesnom ili nesvjesnom – trebali bi postojati elementi svih triju sposobnosti, ali ne treba se svih dotaknuti na istoj razini. Takvo nešto nije potrebno. Moguće je da se ponekad treba više koncentrisati na metode, ponekad više na djelovanje, a ponekad više na analizu.

U svakoj nastavnoj jedinki dajemo grubu procjenu do koje mjere će se svaka od tri sposobnosti razviti, koristeći tabelu koja je slična primjeru prikazanim malo niže. Tri zvjezdice indiciraju visoku razinu, dvije srednju razinu, a jedna nižu razinu. Ipak, o metodama podučavanja i odabiru situacija učenja će uvelike ovisiti hoće li neke sposobnosti postati važnije nego što je inicijalno predviđeno.

Sposobnosti u...		
... političkoj analizi i procjeni	... korištenju metoda	... donošenju političkih odluka i djelovanju
**	*	***

Dolje je kratki pregled triju sposobnosti u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava. Ovakav koncept triju sposobnosti uvelike je predmet rasprave u političkim naukama i još nema konačnog rješenja te diskusije.²

<p>A. Sposobnosti u političkoj analizi i procjeni Analizirati i raspravljati o političkim događajima, problemima i kontroverzama, također o pitanjima koja se tiču ekonomskog i socijalnog razvoja, razmatrajući aspekte i vrijednosti predmetne materije.</p>	<p>B. Sposobnosti korištenja metoda Sticanje sposobnosti i vještina da se pronađu i usvoje informacije, da se koriste sredstva informisanja i da se učestvuje u političkoj debati i donošenju odluka.</p>	<p>C. Sposobnosti u donošenju demokratskih odluka i poduzimanju aktivnosti Sposobnost odgovarajućeg izražavanja mišljenja, vrijednosti i interesa u javnosti. Sposobnost pregovaranja i kompromisa. Sposobnost da se procijene vlastite mogućnosti (ograničenja) u političkom učešću i da se donese odgovarajući izbor smjera djelovanja.</p>
---	--	--

A. Sposobnosti u političkoj analizi i procjeni

Cilj je da se razviju sposobnosti analiziranja političkih događaja, problema i kontraverznih pitanja koja omogućuju učenicima da objasne razloge za svoje lične procjene. Škola može doprinijeti ovom procesu tako što podupire učenike u korištenju strukturalnih pristupa ključnim konceptima, čime mogu dosegnuti visok nivo kritičkog razmišljanja.

2. Za daljnje čitanje, vidjeti publikaciju Vijeća Evrope *Kako svi nastavnici mogu podržati obrazovanje za demokratiju i ljudska prava: okvir za razvoj sposobnosti* (2009). Materijal se može skinuti i naručiti na web stranici www.coe.int/edc.

Kako bi se učenicima omogućilo da razviju ovaj nivo procjene, što bi trebalo pažljivo promisliti, neophodno je sljedeće:

- Sposobnost razumijevanja važnosti političkog odlučivanja za vlastiti život.
- Sposobnost razumijevanja i procjenjivanja rezultata političkog odlučivanja - bilo namjernih ili nenamjernih – koje utiču na učesnike i neučesnike.
- Sposobnost da se razumije i prezentira vlastito stajalište i stajališta drugih.
- Sposobnosti razumijevanja i primjenjivanja trodimenzionalnog modela politike: a) institucionalni aspekt b) usmjerenost na sadržaj c) dimenzija orijentirana na proces.
- Sposobnost da se analiziraju i procijene različite faze političkog procesa na mikro razini (školski život), srednjoj razini (zajednici), i na makro razini (nacionalna i međunarodna politika), primjenjujući istovremeno načela demokratskog upravljanja i ljudskih prava.
- Sposobnost prezentiranja činjenica, problema i odluka uz pomoć analitičkih kategorija, identificiranje ključnih aspekata i njihovo povezivanje sa temeljnim vrijednostima ljudskih prava i demokratskih sistema.
- Sposobnost identificiranja društvenih, pravnih, ekonomskih, okolišnih i međunarodnih uslova, kao i interesa i kretanja u rasprava o tekućim kontroverznim pitanjima.
- Sposobnost razumijevanja i procjene načina na koji se politički događaji prezentiraju u medijima.

B. Sposobnosti u pogledu korištenja metoda

Kako bismo bili sposobni učestvovati u raznim političkim procesima, nije dovoljno samo posjedovati osnovno znanje o političkim problemima, ustavnim i pravnim okvirima i postupku donošenja odluka, već i opće sposobnosti koje su potrebne kao dio drugih predmeta (kao što su komunikacija, saradnja, interpretacija informacija, podataka i statistike). Specijalne sposobnosti i vještine, kao što su biti sposoban argumentovati za ili protiv određenog pitanja, od posebne su važnosti za učešće u političkim događajima, te se moraju uvježbavati i promovirati u sklopu obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Navedeno stavlja naglasak na podučavanje usmjereno na zadatke, jer je davanje zadataka izuzetno važno za razvoj sposobnosti. U obrazovanju za demokratiju i ljudska prava, metode prikladne za stimulisanje ili podržavanje kontroverzi u javnosti veoma su prisutne (npr. rasprave i debate). Kako bi to bilo moguće provesti, potrebne su sljedeće vještine:

- Sposobnost da se radi neovisno i na kritički i fokusiran način (koristeći statistiku, karte, dijagrame, grafikone, crteže i sl.) u traženju, odabiranju, korištenju i prezentiranju informacija koje nam pružaju masovni mediji i/ili novi mediji.
- Sposobnost kritičkog korištenja medija i kreiranja vlastitih medijskih proizvoda.
- Sposobnost da se provodi istraživanje, npr. da se pronađu informacije iz originalnih izvora kroz ankete i intervjue.

C. Sposobnosti u demokratskom donošenju odluka i poduzimanju aktivnosti

Cilj je steći mogućnost sigurne i adekvatne interakcije u političkom okruženju i javnosti. Kako bi učenici bili sposobni to učiniti, potrebno je osigurati sljedeće sposobnosti i stavove:

- Sposobnost jasnog iznošenja vlastitog političkog mišljenja na adekvatan i samouvjeren način, te sposobnost ovladavanja različitim formama dijaloga, debate i rasprave.
- Sposobnost da se učestvuje u javnom životu i da se politički djeluje (raspravljanje, debatiranje, vođenje diskusije; ili pripremanje pisane prezentacije i vizuelnih tehnika za postere, novinske naslovnice, zabilježke sa sastanka, pisma urednicima, pisanje peticija, itd).
- Sposobnost prepoznavanja vlastitih mogućnosti kako bi se ostvario politički uticaj i sposobnost formiranja koalicije s drugima.

- Sposobnost da se nametne vlastiti stav, ali isto tako i sposobnost pravljenja kompromisa.
- Sposobnost i spremnost da se prepoznaju antidemokratske ideje i njihovi nosioci, te da se na njih prikladno odgovori.
- Sposobnost i spremnost da se ponaša otvoreno i u duhu razumijevanja u interkulturalnom kontekstu.

3. Ključni koncepti kao srž devet cjelina

Razmišljanje i učenje imaju veze sa povezivanjem konkretnog s apstraktnim. Ključni koncepti u ovom materijalu, također i u materijalima za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava za srednjoškolski nivo (Knjiga III: Živjeti u demokratiji; Knjiga IV: Učestvovati u demokratiji) razvijeni su uz korištenje konkretnih primjera i fokusiraju se na interaktivne situacije učenja.

Umjetnik koji je dizajnirao naslovnu stranicu nacrtao je devet komadića slagalice, jednu za svaku nastavnu jedinku. Zajedno one tvore cijelu slagalicu. To ukazuje da je tih devet koncepata povezano na nekoliko načina i da tvore smislenu cjelinu. Također je podjednako važno znati da se svaka nastavna jedinka može koristiti kao samostalna nastavna jedinka i na taj način svaki komad slagalice ima unutarnju vrijednost. Svih devet cjelina zajedno imaju potencijal da ispune jednu školsku godinu u smislu nastave obrazovanja za demokratiju i ljudska prava.

Slika vrijedi više nego hiljadu riječi, tako nam govori poslovice. Ova slagalica može čitaocu reći mnogo toga o ključnim konceptima u ovom materijalu, o implikacijama donošenja didaktičkih odluka i konstruktivističkom učenju.